

МЕТА ФУНКЦІОНУВАННЯ СУДОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

КВАСНЕВСЬКА Наталія Дмитрівна - кандидат юридичних наук

УДК 347.734

В статті розкривається мета функціонування судової системи України; проведено критичний аналіз наукових концепцій стосовно визначення мети створення та функціонування судової гілки влади; проаналізовані положення національного законодавства, регламентуючого мету та завдання судової системи; запропоновано авторське бачення мети та значення судової системи України, в тому числі виходячи з функцій, покладених на судову гілку влади.

Ключові слова: *судова система, судова влада, судочинство, правосуддя, мета, функції, завдання.*

Постановка проблеми

Функціонування судової системи в Україні здійснюється у відповідності до поставленої перед нею суспільством та державою мети та завдань. Саме вони визначають напрямки реформування судової системи, потребу у внесенні концептуальних змін до законодавчих актів, утворення оптимальної організаційної структури судової системи, визначення функцій суддів тощо. Виходячи з цього, визначення мети функціонування судової системи є актуальним напрямком дослідження сучасної правової науки.

Незважаючи на те, що науковцями неодноразово підіймалась проблема визначення мети судової влади, наразі ця проблема вирішена не в повному обсязі, особливо в контексті мети функціонування судової системи. У зв'язку з цим, постає потреба у проведенні ґрунтовного аналізу положень

законодавства та узагальнення існуючих наукових концепцій у цій сфері.

Актуальність теми дослідження підтверджується недостатністю наукових робіт, що присвячені визначенню мети функціонування судової системи України, що у поєднанні з необхідністю комплексного наукового аналізу даного питання обумовлює важливість та своєчасність даної статті.

Стан дослідження

Окремі аспекти визначення мети судової влади України досліджували такі вчені, як: О. І. Безпалова, В. Ф. Бойко, Р. О. Куйбіда, Л. М. Москович, С. П. Погребняк, О. В. Стовба, Т. В. Стус-Духнич, Ю. Ю. Чуприна, І. В. Шруба та багато інших. Однак, на сьогоднішній день відсутні комплексні дослідження, присвячені визначенню мети судової системи України в контексті функцій, покладених на судову владу актами національного законодавства, що ще раз підкреслює важливість та актуальність запропонованої теми.

Мета та завдання дослідження

Метою статті є визначення мети функціонування судової системи України. Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі завдання: здійснити огляд наукових концепцій стосовно визначення мети утворення та функціонування судової гілки влади; дослідити положення національного законодавства, що регламентує мету та

завдання судової системи; запропонувати авторське бачення мети та значення судової системи України, зокрема, виходячи із функцій, що виконуються судовою гілкою влади.

Виклад основного матеріалу

Мета утворення та реалізації судової влади – одна з найбільш актуальних проблем сьогодення, зважаючи на те, що в Україні триває черговий етап судової реформи.

У науковій літературі висловлюються різні точки зору з приводу мети та призначення судової влади в Україні та її місця та ролі в системі гілок влади. Проведемо аналіз деяких наукових концепцій у цій сфері. Так, на думку Ю. Ю. Чуприної, найважливішим завданням судової влади України є те, щоб шляхом розгляду та вирішення справ, спорів забезпечити баланс свободи в суспільстві з обов'язком виконання законів [1, с. 8]. Запропонована науковцем точка зору заслуговує на схвальну оцінку, однак, є дещо абстрактно-неконкретною, оскільки не дозволяє деталізувати мету шляхом виділення декількох завдань. Крім того, формулювання мети судової влади України потребує однозначності у її розумінні, а досягти цього можливо лише за умови застосування однозначних категорій та понять.

В. Ф. Бойко мету функціонування судової влади вбачає в створенні надійної та стабільної основи для захисту прав та свобод людини і громадянина на засадах служіння ідеалам добра і справедливості, а не певному державному політичному ладу чи ідеології [2, с. 3]. Визначаючи мету функціонування судової влади, автор справедливо уточнює, що для її досягнення в повному обсязі значення має не тільки спосіб, але і засади (принципи), на яких ґрунтується виконання судовими органами своїх функцій. Т. В. Стус-Духнич відзначає, що судова влада побудована так, що її вплив поширюється на всі суперечливі правовідносини, вона має діяти гласно, на принципах рівності всіх перед законом, змагальності, диспозитивності тощо. Науковець підкреслює беззаперечну перевагу судового порядку вирішення правових конфліктів, яка полягає у наступному: судовий порядок найбільш демократичний

та оптимальний; судочинство мають здійснювати незалежні і професійні носії судової влади – судді, і воно достатньо регламентоване [3, с. 8]. Наведене обґрунтування дає підстави стверджувати, що метою функціонування судової влади є вирішення суперечок та інших конфліктних або спірних ситуацій, що виникають у суспільстві, демократичним шляхом та у точній відповідності до законодавства. Однак, обмежуючись саме такою метою, науковцем упускається проблема забезпечення справедливості законодавства, на підставі якого мають вирішуватися конфлікти та інші справи.

О. І. Безпалова вважає, що важливе значення мають такі напрямки функціонування судової системи щодо реалізації правоохоронної функції держави, як захист конституційного ладу, який пов'язаний із забезпеченням належного функціонування публічно-правової сфери; здійснення судового контролю як процесу, під час якого всі рішення та дії суб'єктів права перевіряються на відповідність нормам нормативно-правових актів (тобто здійснюється контроль за дотриманням законності) [4, с. 13].

Деякі науковці, досліджуючи окремі ланки судової системи (адміністративні, господарські суди тощо), наводять мету їх функціонування. Зокрема, І. В. Шруба вважає, що основною метою адміністративної юстиції є захист прав, свобод та інтересів фізичних і юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин, відновлення суб'єктивних публічних прав громадян та організацій, а також об'єктивного правопорядку в державі [5, с. 213]. З цього слідує, що мета функціонування судової системи України є поняттям багатограним та передбачає необхідність її формулювання в декількох сферах.

Отже, узагальнюючи наведені наукові концепції, можна зробити деякі висновки. По-перше, науковцями розрізняються та визначаються дві окремі категорії: «мета судової влади» та «мета функціонування судової системи», які співвідносяться одна з одною як ціле (мета судової влади) та часткове (мета судової системи). При цьому, мета функціонування судової системи є більш вузьким поняттям та менш глобальним, ніж мета судової влади. По-друге, мету судової

системи необхідно визначати, виходячи з її складної структури, тобто функціонування окремих структурних елементів цієї системи має свою мету. По-третє, визначаючи мету судової системи, необхідно зважувати на її функції та завдання, а також засоби їх виконання та принципи, на яких ґрунтується вся судова система.

Формулюючи мету функціонування судової системи України, необхідно виходити із тих функцій та завдань, що ставляться перед нею суспільством та державою, як тих, що знайшли своє закріплення в законодавстві України, так і тих, що не визначені в ньому. У зв'язку з цим провести аналіз законодавчих актів у сфері її регулювання, зокрема, Конституції України [6], Кримінального процесуального кодексу України [7], Цивільного процесуального кодексу України [8] та інших, а також Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [9].

Зокрема, Л. М. Москович, аналізуючи нормативне закріплення мети судової системи в українському законодавстві, дійшла до висновку про існування декількох проявів такої мети. Ґрунтуючись на аналізі конституційних норм, науковець зробила висновок, що мета судової системи – забезпечити розгляд та вирішення справ судовою владою. Метою функціонування судової системи є не лише захист чи охорона прав, але й розкриття злочину, викриття та притягнення до кримінальної відповідальності винних, установлення істини по справі. З наведених положень, Л. М. Москович зробила висновок, що законодавець отожднює поняття мети, завдання та результату функціонування судової системи [10, с. 53]. Погодитись з такою думкою можна лише частково, оскільки аналіз законодавства України показує, що в його актах окремо визначаються завдання та функції судової системи, однак не вказано її мета.

Так, у Законі України «Про судоустрій і статус суддів» регламентовано завдання суду, як органу, на який покладається реалізація судової влади. Суд, здійснюючи правосуддя на засадах верховенства права, забезпечує кожному право на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією і законами України,

а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [9]. При цьому, функції визначаються законодавством у відношенні до місцевих, апеляційних та вищих спеціалізованих судів, Верховного Суду України та Конституційного Суду України.

Отже, для досягнення повноти та змістовності визначення мети функціонування судової системи вважаємо, що її слід розглядати окремо по відношенню до функціонування судів загальної юрисдикції, Верховного Суду України та Конституційного Суду України.

Так, метою функціонування судів загальної юрисдикції є повне, всебічне, об'єктивне та справедливе вирішення кримінальних, адміністративних, цивільних, господарських спорів, конфліктів та справ, що не містять ознак спору про право, а також вирішення справ про адміністративні правопорушення, на підставі та у точній відповідності до Конституції та законодавства України, а також міжнародних актів, у визначених випадках та у встановленому законодавством порядку.

Мета функціонування Верховного Суду України вбачається у створенні правових умов для однакового та правильного застосування суддями судів усіх рівнів та спеціалізації положень Конституції та законодавства України шляхом узагальнення судової практики, ведення судової статистики, а також у забезпеченні єдності системи судів загальної юрисдикції, розробці та впровадженні єдиної державної політики у сфері організації та функціонування судової системи.

Мета функціонування Конституційного Суду України полягає у створенні правових умов для однакового застосування Конституції та законів України всіма суб'єктами правовідносин, у тому числі суддями, а також у забезпеченні відповідності законів та підзаконних нормативно-правових актів, що приймаються в державі, Конституції та чинним законам України, та недопущення зниження конституційних прав, свобод людини та громадянина та гарантій їх забезпечення.

Запропонована концепція визначення мети судової системи на основі її розме-

АНОТАЦІЯ

У статті розкривається мета функціонування судової системи України; проведено критичний аналіз наукових концепцій стосовно визначення мети утворення та функціонування судової гілки влади; проаналізовано положення національного законодавства, що регламентує мету та завдання судової системи; запропоновано авторське бачення мети та значення судової системи України, в тому числі виходячи із функцій, що виконуються судовою гілкою влади.

SUMMARY

In the article the purpose of the judicial system of Ukraine; A critical analysis of scientific concepts in respect of goal formation and functioning of the judiciary; analyzes the provisions of national law which regulates the purpose and objectives of the judiciary; The author vision of purpose and meaning of the judicial system of Ukraine, including the basis of the functions performed by the judicial system.

жування у відношенні до окремих структурних елементів цієї системи, не заперечує існування спільної та єдиної мети функціонування всієї судової системи України, яка полягає у тому, щоб за допомогою правового механізму, на основі конституційних засад та міжнародних стандартів якості відправлення правосуддя, забезпечити всебічне та повне дотримання прав, свобод та інтересів людини та громадянина, прав та інтересів юридичних осіб, а також суспільних та державних інтересів, які визначені Конституцією та справедливими законами, а також підзаконними нормативно-правовими актами, які відповідають Конституції та законам України. Водночас, у межах даної статті були розглянуті лише окремі аспекти мети функціонування судової системи. При цьому, перспективами подальших наукових досліджень повинна стати розробка пропозицій щодо конкретизації мети через визначення завдань функціонування кожного елементу судової системи України та їх належного формулювання в Конституції та законах України.

Література

1. Чуприна Ю. Ю. Місце судової гілки влади в системі державної влади України / Ю. Ю. Чуприна // Державне будівництво. – 2010. – № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2010-1/doc/4/10.pdf>
2. Бойко В. Ф. Судова реформа в Україні: стан і перспективи: навчальний посібник / Бойко В. Ф. – К.: МАУП, 2004. – 176 с.

3. Стус-Духнич Т. В. Судова влада в період розбудови громадянського суспільства: теоретико-правові аспекти: автореф. дис. ... канд. юр. наук: спец. 12.00.01 – «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / Т. В. Стус-Духнич. – Львів, 2012. – 18 с.

4. Безпалова О. І. Роль судової системи України в інституційному забезпеченні реалізації правоохоронної функції держави /- О. І. Безпалова // Адміністративне право і процес. – 2014. – №3(9). – С. 5-15.

5. Шруб І. В. Функціонування адміністративних судів в Україні: організаційно-правові засади та їх реалізація: дис. ... канд. юр. наук: 12.00.07 / Шуба Інна Володимирівна – К., 2009. – 245 с.

6. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

7. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс від 13.04.2012- № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9–10, № 11–12, № 13. – Ст. 88.

8. Цивільний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 18.03.2004- № 1618-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40–41, 42. – Ст. 492.

9. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 07.07.2010 № 2453-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 41–42, 43, 44–45. – Ст. 529.

10. Москович Л. М. До питання про визначення поняття «ефективність судової системи» / Л. М. Москович // Науковий вісник Чернівецького університету. – 2010. – Вип. 550. – С. 50-54.